

2. Особливості правового регулювання окремих договірних конструкцій.

Мазаракі Наталія Анатоліївна

*к. ю. н., доцент кафедри міжнародного приватного,
комерційного та цивільного права Київського національного
торговельно-економічного університету*

Договори у сфері медіації

Одним із напрямів розвитку правової системи нашої держави є запровадження альтернативних методів вирішення спорів, серед яких медіації на даний час приділяється головна увага. У зв'язку з цим виникає заінтересованість до теоретичних та практичних основ застосування медіації, зокрема, щодо угод, які укладаються до початку та за результатами медіації, адже медіація має договірну основу. Відсутність теоретичної основи особливостей укладання, виконання, зміни та припинення угод та договорів у сфері медіації може призводити до проблем у належному оформленні договірних відносин як у сфері медіації, так і щодо спору, який підлягав вирішенню. Слід зазначити, що чітка регламентація медіаційних договорів, розроблення юридичної конструкції законного та дійсного медіаційного договору має стати запорукою популярності та довіри населення до медіації. Основними дискусійними моментами виступають сутність, форма та юридична сила таких угод і договорів.

Логічним початком дослідження договорів у сфері медіації буде визначення сфери їх застосування, що дасть можливість досягнути всю множинність таких договорів та виокремити підстави для їх класифікації. Так, згідно зі ст. 3 проекту Закону України “Про медіацію” (№ 3665 від 17.12.2015 р.) “медіація може застосовуватися у будь-яких конфліктах (спорах), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також в кримінальних провадженнях та справах щодо адміністративних правопорушень....в конфліктах (спорах) між резидентами України, так і у конфліктах (спорах) за участю нерезидентів, якщо сторони медіації погодились, що процедура медіації буде проведена на території

України”[1]¹. Також, як і в державах англо-саксонської системи права, медіація може застосовуватися щодо питань компенсації завданої злочином шкоди. Отже, медіація може опосередковувати горизонтальні та вертикальні правовідносини.

Як можна уявити, договірні відносини у сфері медіації можуть виникати до та після виникнення спору, з метою початку процедури медіації чи з метою закріплення досягнутого компромісу, у рамках приватної чи присудової медіації тощо. Тому договори у сфері медіації мають різні юридичні конструкції, мету, предмет, форму тощо.

З огляду на вказане, в англomовних законодавчих актах та науковій юридичній літературі застосовують три терміни щодо видів договорів у сфері медіації: а mediation clause (медіаційне застереження), а mediation agreement чи а contract to mediate (медіаційний договір) та а mediated settlement agreement (угода, укладена за результатами медіації). У вітчизняному чинному та перспективному законодавстві використовуються такі терміни, як “згода про застосування посередництва (медіації)”, “медіаційна угода (угода про примирення)” [2²], “договір за результатами медіації” та “медіаційне застереження” [1], “договір про проведення медіації” та “угода за результатами медіації” [3³].

Аналіз іноземної практики та проектів Закону України «Про медіацію» дозволяє, прикладних та наукових джерел дозволяє розробити різні класифікації договірних конструкцій у сфері медіації. З огляду на момент укладання та мету слід розрізняти:

¹ Проект Закону України “Про медіацію” [реєстрац. № 3665 від 17.12.2015] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463.

² Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації): наказ Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 № 892 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16>

³ Проект Закону України “Про медіацію” (реєстрац. № 3665-1 від 29.12.2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57620.

1) медіаційне застереження, згідно з яким сторони договору беруть на себе зобов'язання вдатися до медіації в разі виникнення спору;

2) договір про проведення медіації, за яким сторони спору зобов'язуються розпочати процедуру медіації та погоджують її зміст та умови, особо медіатора тощо.

Серед таких договорів залежно від моменту укладення виокремлюються медіаційні договори, укладені до подання судового позову, та медіаційні договори, укладені після подання судового позову;

3) угода за результатами проведення медіації, в якій сторони закріплюють досягнуті домовленості.

Серед цих угод слід виділяти договори, укладені в рамках приватної медіації, та угоди, укладені в рамках присудової медіації. Водночас, не слід ототожнювати поняття угоди за результатами медіації та мирової угоди чи угоди про примирення, які є різними правовими явищами.

Угоди, укладені за результатами медіації, можуть мати форму медіативних чи додаткових договорів до основного договору (наприклад, трудового), а також сукупності договорів (якщо метою їх укладення є вирішення спору).

Непоодинокими є також думки, що договори у сфері медіації включають до себе й договори між стороною спору і медіатором про надання послуг, хоча більш поширеною є все ж таки практика підписання договорів про проведення медіації як тристоронніх договорів (сторони спору та медіатор).

У той же час Г.Огречук пропонує поділяти медіаційні договори на дві групи:

1) договори, спрямовані на виникнення медіаційних відносин (договір між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації та договір про проведення медіації між сторонами спору та медіатором);

2) договори, що укладаються за результатами медіації – медіаційні договори [4, с.8].

Такий підхід до поділу договорів у сфері медіації на договори організаційного характеру та договори правостановлюючого характеру є достатньо вживаним у юридичній літературі, адже лаконічно відображує систему договірних правовідносин у сфері медіації.

Відповідно до галузевої належності спірних правовідносин слід виділяти:

- 1) медіаційні угоди щодо цивільно-правових спорів;
- 2) медіаційні угоди щодо трудових спорів;
- 3) медіаційні угоди щодо сімейних спорів;
- 4) інші медіаційні угоди, за умови, що характер спірних правовідносин не дозволяє включити договір до жодної з вищеперерахованих категорій (наприклад, угоди за результатами вирішення спорів між державою та інвестором).

За юридичною силою медіаційні договори можуть поділятися на такі, що затверджені судом та мають статус мирової угоди, та такі, що мають статус цивільного правочину (при цьому слід зауважити про особливості медіаційних договорів, укладених щодо трудових та сімейних спорів).

Не виключається і можливість нотаріального посвідчення медіаційної угоди за бажанням сторін, але для визнання виконавчої сили таких договорів необхідна відповідна вказівка у законодавстві. “При укладенні по спорах, що виникають з правовідносин, укладання договору за якими передбачає можливість стягнення за виконавчим написом нотаріуса, виконання медіаційного договору можливо за допомогою виконавчого напису нотаріуса». [5, с.12]

⁴ Огречук Г. О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів: автореф. дис. канд. юр. наук : 12.00.03 / Огречук Ганна Олександрівна – Київ, 2016. – 20 с.

⁵ Огречук Г. О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів: автореф. дис. канд. юр. наук : 12.00.03 / Огречук Ганна Олександрівна – Київ, 2016. – 20 с.

Для аналізу правової природи угод у сфері медіації такі угоди слід розглянути як юридичний факт - правочин, як правовідносини, як документ. Можна припустити, що найбільш поширеним видом медіаційної угоди є така, що виникла зі спірних цивільно-правових відносин, була укладена сторонами спору без передачі спору на судовий розгляд та являє собою цивільно-правовий правочин, спрямований на встановлення, зміну чи припинення прав та обов'язків сторін. Тому такий вид медіаційної угоди може врегульовуватися нормами цивільного законодавства щодо зобов'язального права (наприклад, про припинення зобов'язання, про передання відступного, про зарахування зустрічних вимог, про прощення боргу тощо). У випадку недотримання сторонами взятих на себе зобов'язань захист прав сторін буде здійснюватися у порядку, передбаченому цивільним законодавством.

З огляду на таке припущення можна сформулювати такі характерні риси угоди за результатами медіації: 1) консенсуальний характер; 2) дійсність визначається згідно з вимогами до цивільно-правових правочинів; 3) письмова форма; 4) багатосторонність. При цьому слід відзначити спеціальну договірну конструкцію та наявність спеціальної мети – вирішення спору.